

Honderdveertig liederen in twaalf uur

Liedboekmarathon in de Bosbeskapel

Van 'Nu wordt het licht, de dag breekt aan' (Lied 208) tot 'U zij de glorie' (Lied 634). Op zaterdag 13 mei zal de Bosbeskapel twaalf uur vervuld zijn van orgel- en pianospel en gezang uit het Liedboek. Op initiatief van Ineke Pieters en de liturgiecommissie van de Bosbeskapel krijgen bezoekers de kans om te luisteren, mee te zingen en samen te genieten van de enorme schat aan liederen die het Liedboek rijk is.

Het was een zoon van organist Ineke Pieters die met het wilde idee kwam voor dit bijzondere evenement. 'Omdat muziek het jaarthema is in Zuidwest was aan ons als kerkmusici gevraagd iets bijzonders te organiseren. Aan tafel hadden we het daarover, toen mijn zoon zei: waarom spelen jullie niet het hele Liedboek achter elkaar?'

Nu zijn 1016 liederen wel wat erg veel van het goede, maar na enig nadenken omarmde Ineke het idee. Aanvankelijk werd gedacht aan een estafette langs verschillende kerken, maar dat bleek toch te ambitieus. Zo werd het plan uitgewerkt voor een Liedboekmarathon van twaalf uur op één plek. Om zeven uur 's ochtends klinkt het eerste lied, om zeven uur 's avonds wordt de marathon afgesloten. Geen 1016 liederen, maar toch nog altijd ongeveer 140, zeg maar zo'n 15 procent. Ook worden er gebeden en gedichten voorgedragen uit het Liedboek. Effectief wordt er negen uur gespeeld en gezongen, want ieder uur is er een wisselkwartier en er wordt ook gepauzeerd voor koffie, thee en de lunch.

De liturgiecommissie van de Bosbeskapel was meteen enthousiast, en al vrij snel waren er voldoende organisten en pianisten en nog wat andere musici bereid gevonden om hun medewerking te verlenen. 'Elk van ons neemt een uur voor zijn of haar rekening', vertelt Ineke Pieters. 'Bij de keuze van de liederen streefde ik naar een goede mix. Dus elk uur een kerstlied, een paaslied, iets van Taizé of uit een andere bekende bron en natuurlijk ook wat minder bekende liederen. Gemeenteleden mochten ook verzoeken indienen en die nemen we natuurlijk over.'

Liefde voor kerkmuziek

Ineke Pieters is sinds begin 2018 organist in de Bosbeskapel als opvolger van Wim Vermeulen, die ook meedoet op 13 mei. Ze woont met haar gezin in Zoetermeer maar is afkomstig uit Pernis waar ze al jong als organist aan de slag ging. Ze studeerde orgel aan het conservatorium in Rotterdam bij Arie Keijzer. Nadat ze veel ervaring had opgedaan in Rotterdam en Pernis kwamen haar werkzaamheden op een wat lager pitje door de komst van drie kinderen. 'In Pernis had ik me echt goed kunnen ontplooiën. We deden daar van alles: vespers, cantates, allerlei bijzondere diensten met koren en musici. Daar is mijn liefde voor kerkmuziek begonnen.'

Aan het orgel van de Bosbeskapel is ze erg verknocht geraakt. 'Het is een Ahrend-Brunzema-orgel uit het Duitse Leer. In Nederland zijn er niet zoveel van, maar in Noord-Duitsland kom je deze orgels vaak tegen. Ze hebben een prachtige klank.' Tot haar spijt heeft de cantorij van de Bosbeskapel de coronacrisis niet overleefd, maar op projectbasis lukt het nog wel om af en toe wat zangers en musici bij elkaar te brengen, bijvoorbeeld voor feestdagen of een Taizéviering.

Wegwijs maken

De marathon van 13 mei is ook bedoeld om bezoekers nog wat meer wegwijs te maken in het Liedboek. Ineke Pieters: 'Toen het Liedboek verscheen waren de reacties heel gemengd. Is het niet te veel, zijn al die liederen wel geschikt voor de eredienst, hoe gaan de predikanten om met dat enorme aanbod? Maar geleidelijk aan is de waardering toegenomen en toen ik voor de marathon aan het bladeren was, viel me weer op hoeveel mooie parels het boek eigenlijk bevat.'

Dat er in veel gemeenten selectief met de inhoud wordt omgegaan is onvermijdelijk, denkt Ineke. 'Zelf probeer ik predikanten te bewegen om op zondag een goede mix van liederen aan te bieden. Bij voorkeur vind ik dat er elke week iets onbekends op de liturgie moet komen, naast de meer bekende liederen.' Dat laat onverlet dat ze zelf ook haar favorieten heeft. 'De melodieën van Willem Vogel, Christiaan Winter en Ignace de Sutter vind ik erg mooi en de kinderliederen van Wim ter Burg. Maar er zit zoveel kwaliteit in het Liedboek.'

Emoties verwerken

In de Activiteitenkrant schreef Ineke dat muziek een taal is die iedereen verstaat: 'De kracht van muziek en wat muziek met je doet, is het ervaren, verwerken maar ook veranderen van emoties. Muziek kan troosten, gelukkig maken, maar ook verdrietig maken. Ben je verdrietig, dan kan muziek je troosten. Hoor je muziek waar je sterke herinneringen bij hebt, dan kan dat je of juist gelukkig maken of juist verdrietig. Verder is muziek universeel. Ongeacht waar je ter wereld vandaan komt, de taal van muziek kan iedereen raken, heeft geen taalbarrières.'

Een zoektocht op internet leerde Ineke Pieters dat een Liedboekmarathon in Nederland waarschijnlijk uniek is. 'In Noorwegen is het weleens gedaan, maar daar was de marathon georganiseerd door professionals van een omroep.' De Protestantse Gemeente Houten ging

Den Haag-Zuidwest wel voor, maar daar werden alle liederen van het 'oude' liedboek gezongen bij het afscheid in 2013.

De meewerkende musici zijn Laura Sandee (piano), Wim Vermeulen (orgel), Jeroen de Haan (orgel), Jolly Valstar (orgel en piano), Gerard de Goeij (zang), Lieuwe de Jong (orgel), Kitty Havermans (piano), Berdine van Bommel (dwarsfluit), Els Koffeman (piano), Simon Rosier (altviool) en Ineke Pieters (orgel). Henk Lemckert, organist van de Abdijkerk, schreef speciaal voor de marathon enkele zettingen voor orgel en altviool. Ineke hoopt op veel bezoekers en meezingers. 'Maar ook als er maar een handjevol mensen zit, gaan we door, want als musici gaan we hier sowieso erg van genieten.'

Tien jaar Liedboek

Het 'Liedboek. Zingen en bidden in huis en kerk' verscheen precies tien jaar geleden en is een bewerking en uitbreiding van het Liedboek uit 1973, dit jaar dus vijftig jaar geleden. Acht kerken uit Nederland en België waren de opdrachtgevers voor de redactie en de acht redactionele werkgroepen die aan de totstandkoming werkten. De voorbereiding vergde vier jaar van intensief werk. Naast de honderdvijftig psalmen bevat het Liedboek oude en nieuwe gezangen, gebeden, teksten en liturgische aanwijzingen uit zeer verscheiden bronnen en de volle breedte van de deelnemende kerken.

Hans Willems

Het kleine goede ...

‘Als iets troost is, dan is dat het kleine goede van Levinas dat dicht bij de vriendelijkheid zit. Het is de mens die er voor u is. De mens die iets voor u doet. iets kleins. iets onschuldigs. iets dat vermoedelijk geen moeite kost en dat zomaar, met een knippering van het oog, aan de aandacht zou kunnen ontsnappen.’

Non-theïst

Een filosoof zegt Dirk de Wachter niet te zijn. Wel is hij een Belgische psychiater en hij schrijft tevens boeken die zeer toegankelijk zijn en daarmee raakt hij belangrijke – en vaak filosofisch getinte – vragen die velen in het leven tegenkomen. Het bovenstaande citaat las ik in zijn boek *‘Vertrouwingen’*. Hij beschrijft hierin het persoonlijke verhaal van zijn confrontatie met een levensbedreigende ziekte. *‘Opeens zat ik in het ziekenhuis aan de andere kant van de tafel. Hoe onverwacht en ingrijpend kan dat zijn?’*

Dirk de Wachter groeide op in een rooms-katholieke context en daar heeft hij zich nooit dwingend tegen afgezet. Hij geeft aan niet meer kerkelijk of niet zo gelovig te zijn in de strikte betekenis van het woord. Hoe hij dan wel in het religieuze spectrum staat? Hij benoemt zichzelf als een christelijke non-theïst. Zo probeert hij het goddelijke een respectvolle plaats te geven zoals Spinoza dat deed. Het gaat over de natuur, het onnoembare, de kosmos. Iets groots dat ons nietig maakt. En waarom dan een christelijke non-theïst? *‘Omdat ik de lange en waardevolle christelijke traditie, met engagementen, spiritualiteit en de kunst natuurlijk, niet wil weggooien.’* We moeten niet terug willen in de tijd. Vroeger was het op zich niet beter. Maar de secularisering van de laatste decennia heeft veel overboord gegooid op het vlak van zingeving en betekenis en verbinding. Oude tradities zijn immers commerciële hoogtijdagen geworden. Daarin geven we veel geld uit aan commerciële zaken en we willen elkaar daarin dan vaak ook nog eens overtroeven. Zouden we het niet wat rustiger aan kunnen doen? Zouden we niet meer kunnen geven aan die zwakke, uitgesloten mensen die zelfs hun basisbehoeften niet vervuld zien?

Vriendelijkheid als troost

Het begrip vriendelijkheid speelt bij De Wachter een rol van groot belang. Maar laten we er wel voor oppassen dat we daar niet iets wolligs van maken. Vriendelijkheid is niet halfzacht en zeker niet onnozel. Je kunt het gemakkelijk cynisch wegzetten, maar laten we dat alstublieft niet doen. Het begrip vriendelijkheid koppelt hij aan wat de filosoof Levinas schreef over het ‘kleine goede’. Want als iets troost is, dan is het dat kleine goede dat zo dicht bij de vriendelijkheid zit. Een glimlach, een hand, een schouderklop. Iets heel klein menselijks dat zo wezenlijk is voor het menselijk bestaan. De Wachter heeft dat ook zijn studenten psychotherapie altijd ingeprent. Wanneer mensen in de misère zitten, is het minste wat je voor hen kunt doen: vriendelijkheid. Daarmee los je hun pijn niet op. Zelf heeft hij de waarde daarvan ondervonden rondom zijn ziekbed. *‘De poetsvrouw uit Tibet, de Poolse verpleegster. De chirurg. De verpleger op de intensive care. Op die afdeling lig je helemaal ontmenselijkt, in een open ruimte, naast elkaar. In dit alles ging het om geëngageerde aanwezigheid die dag en nacht het verschil maakte. Dat was de kern: er willen zijn voor iemand. De verpleegkundige waste me en hoe ongemakkelijk ik dat normaal zou vinden, zo verrassend troostend was het nu om me aan die complete machteloosheid te kunnen overgeven.’*

Ken je mij ...?

De Wachter vat in het boek veel van zijn ervaringen in dezen bondig samen. *‘Dat is de basis van mens-zijn. Aanraking. De nabijheid van de mens. Nadien zijn er volgende stappen nodig. Die van de literatuur, de kunst en de schoonheid. Er bestaat heel veel. Maar aan het begin gaat het om die eerste vraag “Is er iemand?”’* Zonder de ander bestaan we niet. *‘De andere is een radicaal andere, die ik niet kan kennen.’* Bij het lezen van deze zin schoot me een lied van de ons onlangs ontvallen Huub Oosterhuis te binnen: ‘Ken je mij, wie ben ik dan?’ In die geest is dat ‘kleine goede’ zo belangrijk geworden. In dit alles is een goede en rechtvaardige sociale zekerheid nodig. Een ieder in onze maatschappij moet menswaardig kunnen leven.

Maar het zal nooit voldoende zijn. Het moet altijd gedragen worden door mensen die je aankijken en die je vragen: 'Hoe is het met u? Is er al nieuws? Gaat het een beetje?'

De betekenis van zingeving

Nog een laatste onderdeel van het gedachtegoed van De Wachter waar we als gemeente van Christus mee verder kunnen. Als gemeenteleden: binnen kerkmuren maar zeker ook daarbuiten. Uitnodigend! *'De mens is fundamenteel alleen, dat is eigen aan onze soort. Maar de enige manier om daarmee te kunnen leven is met anderen zijn. Zonder een band met iemand anders is het moeilijk (over)leven. Daar moeten we oplettend voor zijn, in onze maatschappij die een al te grote nadruk legt op het zelf, op het ikkige. Zo blijven velen vaak alleen met hun problemen. We delen te weinig met elkaar. Alleen de hulpverlener komt erin, tegen betaling.'* Ik moest opeens denken aan de wekelijkse 'inloopmomenten' in Zuidwest waar we ervaringen en gedachten met elkaar kunnen delen. Soms bloeien er openhartige geloofsgesprekken op. Gezien en gekend worden... Ook dat is vormgeven aan het 'kleine goede'!

ds. Meindert Burema

Schoonheid in tekst en muziek

Begin dit jaar startte een nieuwe gezamenlijke activiteit van de Abdijkerk en de R.K. Onze Lieve Vrouw Hemelvaartkerk: Choral Evensongs, met medewerking van de cantorij De Vier Evangelisten. Via de digitale snelweg sprak ik twee mede-werkers aan deze diensten, Gijsbert Kok en André Vis. Gijsbert werkt als organist mee aan de Choral Evensongs.

André zorgt vooraf voor een keuze van lezingen en liederen en dirigeert het koor.

Choral Evensongs vinden hun oorsprong in de Engelse liturgische traditie. Gijsbert: 'Na de Reformatie werd de liturgie van de Engelse kerk gereorganiseerd door aartsbisschop Thomas Cranmer in het *Book of Common Prayer* (1549). Hij voegde twee getijdendiensten uit de kloosters (Vespers en Completen) samen tot de Evening Prayer. Als er een koor aan deze dienst meewerkt is het een Choral Evensong.' En wat houdt zo'n dienst in? André: 'Het is een bezinningsdienst waarbij de schoonheid van de muziek en de taal op een rijke en diverse manier tot ons kan spreken, zodat we de activiteiten van het dagelijks leven kunnen vergeten en stil kunnen zijn.'

Medewerkers en medevierders

Om een Choral Evensong te houden zijn verschillende medewerkers nodig. André: 'Een voorganger, medevoorganger of lector verzorgt de lezingen, gebeden en zegen. Natuurlijk is er bij een Choral Evensong óók een koor aanwezig, begeleid door een goede organist. Ook het orgelspel voor en na de viering is onderdeel van de viering. Last but not least zijn er de kerkgangers: zonder een goed en enthousiast zingende gemeente zijn we nergens!' Voor welke kerkgangers is de Choral Evensong dan bedoeld? Gijsbert: 'Oorspronkelijk is het een dienst in een plaatselijke gemeente. De laatste decennia is er toenemende belangstelling voor. Door de opzet met Bijbelse en liturgische teksten en veel mooie muziek spreken ze een divers publiek aan. Mensen komen voor zowel de spirituele inhoud als de muziek en de concentratie.' André vult aan: 'Door de afwisseling van gesproken en gezongen teksten, meditatieve en lofprijzende teksten is er voor iedereen iets te vinden dat aanspreekt.'

Choral Evensongs in Loosduinen

Sinds kort hebben we ook heuse Choral Evensongs in Loosduinen, als oecumenische activiteit. Waarom? André: 'Evensong is oorspronkelijk een hervormde viering, gebaseerd op katholieke vieringsvormen. Een prachtig type viering, heel anders dan de vieringen die we kennen uit de R.K. kerk en de PKN; waarin we de verbinding kunnen zoeken en vinden.' Gijsbert: 'Het gaat om de liturgie van een gebedsdienst met psalmen, cantica (Lofzangen van Maria en Simeon), lezingen en gebeden. Deze teksten hebben alle christenen gemeen en zijn niet gebonden aan een bepaalde kerkelijke achtergrond.'

Beide heren werken graag mee aan de diensten. Gijsbert: 'De combinatie van zeggingskracht, concentratie en schoonheid spreekt me aan.' André: 'Het is een mooie vieringsvorm waarbij voorganger, koor en gelovigen ieder hun eigen rol hebben, maar niemand zonder de ander kan.' Waarom zouden mensen moeten komen luisteren en meedoen? André: 'Tja, laat ik maar eerlijk zeggen omdat er heel mooi gemusiceerd wordt, maar vooral omdat het een mooie ervaring is.' Gijsbert: 'Voor wie niet bekend is met de evensong kan de Engelse term wellicht bevreemdend overkomen. Kom het een keer meemaken, je zult er geen spijt van krijgen!'

Omdat je als interviewer altijd iets over het hoofd gezien kan hebben, stel ik aan het eind een open vraag: willen de heren nog iets kwijt? André: 'Ja, Gijsbert is een fantastische organist!' Gijsbert: 'Tot ziens op 3 juni!'

Op 3 juni dus is de volgende Choral Evensong, om 19.30 uur in de O.L.V. Hemelvaartkerk aan de Loosduinse Hoofdstraat 4.

Jantine Wignand